

„GEOVEDY PRE KAŽDÉHO“

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta,
Katedra fyzickej geografie a geoekológie

a spoluriešiteľské organizácie:

Gymnázium, Ul. Ladislava Sáru 1, Bratislava

Gymnázium na Hubeného ulici, Hubeného 23, Bratislava

Gymnázium Matky Alexie, Jesenského 4/A, Bratislava

REKORDY SLOVENSKA

Mgr. Kliment Ondrejka

2012

Kliment Ondrejka v r. 1983 vyštudoval PRI FUK špecializáciu Fyzická geografia – kartografia a nastúpil do Slovenskej kartografie ako redaktor. Prvý nápad s témou rekordy (1990) bol titul Rekordy Zeme (bolo to v čase, kedy nebolo veľa pekných knížiek s podobnou tematikou, často boli čiernebiele aj obrázky). Rekordy sa ukázali ako dobrá téma z pohľadu geografa, dobré kritérium na výber z množstva faktov a zaujímavá aj z pohľadu záujmu širšej čitateľskej verejnosti. Od roku 1995 pracoval na Rekordoch Slovenska, kde sa snažil zužitkovať v čo najväčšej miere to čo študoval. Kniha Rekordy Slovenska – Príroda vyšla v roku 1997 vo vydavateľstve Mapa Slovakia, na toto vydanie nadväzovala druhá časť Rekordy Slovenska – Človek a spoločnosť, v roku 2011 vyšlo nové vydanie vo vydavateľstve Dajama.

Rekordy Slovenska – Neživá príroda

Slovensko je z dvoch tretín horská krajina. I keď aj nížiny majú svoje zaujímavosti.

Nížiny

Podunajská nížina ako najväčšia, najteplejšia, najúrodnejšia, má časť **Žitný ostrov** – najväčší riečny ostrov v Európe. Je to vlastne vnútrozemská delta, kde Dunaj uložil obrovské nánosy štrkov a pieskov s obrovskými zásobami veľmi kvalitnej vody.

Záhorská nížina – najviac pokrytá eolickými nánosmi. Mnohé časti pripomínajú pieskovú púšť, zároveň je najzalesnenejšou nížinou. Borovicové lesy sú dielom človeka. Za vlády Márie Terézie sa začalo so zalesňovaním ako zábranou pred piesočnými búrkami. Borovica je veľmi húževnatá drevina, dokáže rásť aj najchudobnejšom substráte, akým piesky sú. Dnes eldorádo hubárov.

Pohoria

Geologická členenie a reliéf: kryštalicko-druhohorné, flyšové, bradlové, sopečné. Severné pohoria ovplyvnené ľadovcovou činnosťou. Najmladšie horniny - travertíny.

Vrchy

Gerlachovský štít – najvyšší (2654,6 m n. m.) v celých Karpatoch (do roku 1838 sa považoval za najvyšší Lomnický štít). Nevedie naň značovaná turistická trasa, vystúpiť naň možno len v sprievode horského vodcu.

Lomnický štít – najvyšší prístupný lanovkou (2 634 m n. m.), tretí najvyšší. Je tu najvyššie položené nástupište, pracovisko, hotel, botanická záhrada. Lanovka postavená v roku 1940, v tom čase to bolo technicky najodvážnejšie dielo na svete.

Rysy – najvyšší turisticky dostupný (2503 m n. m.), hraničný (najvyšší pre Poliakov), v minulosti sa naň konali masové výstupy (údajne naň vystúpil vodca proletariátu, Lenin).

Malý Kežmarský štít – (2 514 m n. m.) najvyššia kolmá stena (severná stena) s výškou takmer 900 m (siaha takmer až k Zelenému plesu)

Kriváň – (2 494 m n. m.) najkrajší vrch (podľa čitateľov Krás Slovenska), úchvatne pôsobí najmä z liptovskej strany, najlepšie je zakrivený tvar vidieť z Pribyliny (Múzeum liptovskej dediny) alebo Hýb. Pamätný výstup štúrovcov. Nachádzajú sa tu najvyššie položené zvyšky baníckej činnosti (neúspešne hľadali zlato).

Babia hora – najvyšší flyšový vrch (1 725 m n. m.), nachádza sa v najsevernejšom cípe Slovenska. Najvyšší vrch vonkajších Západných Karpát. Jediný vrch, kde sa alpínsky stupeň nachádza na flyši.

Vysoké skalky – najvyšší bradlový vrch (1 050 m n. m.), hraničný vrch s Poľskom v Pieninách. Pomerne nenápadný vrch pri obci Stráňany. Súčasť PIENAP-u, je z nich dobrý a ďaleký výhľad.

Poľana – najvyšší sopečný vrch (1 458 m n. m.) a najlepšie zachovaný tvar sopky. Mohutný, silno rozrušený stratovulkán s obrovskou kalderou (najlepšie zachovanou na našom území) vytvorenou eróziou pôvodného krátera.

Burdov – najvyšší vrch najnižšieho pohoria (388 m n. m.). Sopečné pohorie na juhu Slovenska, najjužnejšie položené pohorie.

Brada – najťažšie dostupný vrch (816 m n. m.), stĺpovitý vrch v severnej časti Súľovských vrchov. Celý so stupňom horolezeckej náročnosti VII (maximum je XI), nemá inú ľahšiu cestu naň.

Sitno – najlegendárnejší vrch a jediný na ktorý sa vystupuje po schodoch (1 009 m n. m.). Opradené povestiami o rytieroch, tajomný je aj názov, niektorí tvrdia, že od satana. Počet schodov cca 300. Najvyšší vrch Štiavnických vrchov, zvyšok andezitového lávového prúdu. Pod jeho vrcholom sa nachádza najvyššie situované praveké hradisko.

Sninský kameň – jediný vrch, na ktorý sa vystupuje a zostupuje po rebríku (1 006 m n. m.), nachádza sa v pohorí Vihorlat nad jazerom Morské oko s jedinečným výhľadom naň.

Bystrá – najvyšší v hôľnom pásme (2 248 m n. m.), nachádza sa v Západných Tatrách (Liptovské hole), kde je najvyšší, leží nad tromi dolinami, Račkovou, Bystrou a Kamenistou.

Skalka – najvyšší vrch porastený kosodrevinou (1 980 m n. m.), nachádza sa v južnej rássoche vrcholu Kotliská v západnej časti Nízkyh Tatier.

Holica – najvyšší zalesnený (1 575 m n. m.) nachádza sa v masíve Veľkého Boku v Nízkyh Tatrách. Horná hranica lesa u nás siaha do výšky 1 500 m n. m.

Skaly

Cukrová homofa – najvyššia skalná veža (105 m), nachádza sa v Zádielskej doline. Obľúbená skalolezcami. Patrí ku najlepším lezeckým terénom nielen v oblasti Zádielu, ale na Slovensku vôbec.

Poluvsianska skalná ihla – najtypickejšia, pravdepodobne aj najužšia a najvyššia zo skalných ihiel, vysoká 15 m. V Rajeckej doline pri Poluvsi (časť Rajeckých Teplíc), neďaleko Žiliny.

Okno – najväčšia skalná brána (vysoká 27 m) na vrchu Ohnište v Nízkyh Tatrách (nad Jánskou dolinou). V blízkosti sa nachádzajú ďalšie dve.

Gotická brána – najkrajšia skalná brána, Súľovské vrchy. Má tvar gotického lomeného oblúka.

Markušovský skalný hrieb – najtypickejší skalný hrieb (pieskovec – klobúk, zlepenec – noha) na ľavom brehu Hornádu, považuje sa za najkrajší skalný útvar svojho druhu.

Čertova skala – najväčší balvan na tenkej stopke, sopečná bomba (Kremnické vrchy - rezervácia Boky), nad pravým brehom Hrona pri Hronskej Dúbrave.

Soví hrad – najvýraznejší vypreparovaný sopúch vysoký 85 m v obci Šurice v Cerovej vrchovine.

Kamenné more – najväčší rozpad a rozdrobenie sopečného materiálu, plošne najväčšie more (rozloha vyše 13 ha) v sopečnej časti Karpát (pri obci Vyhne v Štiavnických vrchoch).

Szaboova skala – najvýraznejšie ryolitové bralo (v doline Teplej medzi Lehôtkou pod Brehmi a Sklenými Teplicami v Štiavnických vrchoch). Prvý chránený objekt neživej prírody vyhlásený v roku 1907. Jediná skala s nápisom Szabószikló, meno profesora budapeštianskej univerzity, ktorý ju preskúmal (ložiská perlitu, vulkanického skla).

Melichova skala – najvýraznejšie vypreparovaná andezitová skala (pri obci Skliarovov Poľane) vysoká 30 m s náznakmi povrazovitej tekutej lávy.

Bátovský balvan – najmohutnejší a najzachovalejší sopečný balvan (na dne potoka Hučava v Hrochotskej doline v Poľane) vysoký až 14 m.

Mašiianskybalavan – najväčší balvan vystupujúci z riečnej nivy (niva Váhu pri Lipt.Hrádku), vysoký 6 m a široký 12 m.

Šomoška – najkrajší skalný vodopád, najnázornejšia štruktúra čadičového rozpadu, pod hradom Šomoška v Cerovej vrchovine.

Kamenné gule – najväčšie kamenné gule svojho druhu na Zemi, najväčšia má priemer 2,6 m.. Nachádzajú sa na Kysuciach, viacero miest na asi 5 km úseku, najznámejšie nálezisko Klokočov – Megonky.

Súľovské skaly - najväčšie skalné mesto, budované zlepenkami, skalné veže, ihly, okná, brány, hriby. Pôsobia dojmom „stovežatého“ mesta.

Dreveník – najväčšia akumulácia travertínov s hrúbkou až 100 m, je najstarším travertínovým komplexom, jeho vznik siaha na rozhranie treťohôr a štvrtohôr. Nachádza sa v Hornádskej kotline neďaleko Spišského hradu.

Bešeňovské travertíny – najväčšia travertínová kaskáda (pestré sfarbenie spôsobujú zlúčeniny železa), nachádzajú sa pri Bešeňovej v Liptovskej kotline. V blízkosti známe termálne kúpalisko.

Lúčanský vodopád – najkrajší travertínový vodopád, vysoký 12 m. Nachádza sa v kúpeľoch Lúčky (Liptov).

Kráter – najväčšie jazero v travertínoch, kruhovitý útvar s priemerom 20 m vyplnený termálnou vodou v kúpeľoch Vyšné Ružbachy.

Prosiecka dolina – najkrajšia dolina (podľa čitateľov Krás Slovenska), nachádza sa v Chočských vrchoch pri obci Prosiek, veľmi úzka s množstvom bizarných skalných útvarov.

Zádielska dolina – najhlbšia úzka tiesňava s hĺbkou takmer 400 m, nachádza sa v pohorí Slovenský kras, vytvorená modeláciou potoka Blatnica s množstvom skalných útvarov (Cukrová homoľa) i krasových javov.

Manínska tiesňava – najužšia dolina priechodná motorovým vozidlom, na niektorých miestach široká len 1,5 m, s celkovou dĺžkou 1 km. Považovaná za najtypickejšiu prielomovú dolinu.

Bielovodská dolina – najdlhšia ľadovcová dolina s dĺžkou 10 km, bol tu najdlhší horský ľadovec, nachádza sa na severnej strane Vysokých Tatier.

Jaskyne a priepasti

Demänovský jaskynný systém – najdlhší, celková dĺžka vyše 35 km piatich prepojených jaskýň. Nachádza sa v Nízkych Tatrách, Demänovská dolina.

Demänovská jaskyňa Slobody – najnavštevovanejšia ročne zhruba 160 000, považovaná za našu najkrajšiu kvapľovú jaskyňu.

Hippmanove jaskyne (Starý hrad a Večná robota) – najhlbšia jaskyňa 495 m. Nachádza sa nad Jánskou dolinou v Nízkych Tatrách.

Dobšinská ľadová jaskyňa – najväčšia ľadová jaskyňa s najväčším objemom (110 000 m³) ľadu. Nachádza sa v Slovenskom raji. Bola to prvá objavená ľadová jaskyňa v Európe (1870) a ako prvá na svete osvetlená elektricky už v roku 1887.

Jasovská jaskyňa – najstaršia dodnes sprístupnená jaskyňa od roku 1846, nachádza sa v Slovenskom krase. Celkovo bola ako prvá sprístupnená Plavecká jaskyňa v Malých Karpatoch v roku 1802, do roku 1809.

Domica – jediná prekračuje št. hranicu, jediná s prehliadkou na člnkoch, nachádza sa v Slovenskom krase. Našli sa tu najlepšie zachované nálezy pravekého osídlenia.

Gombasecká jaskyňa – najdlhšie brčká s dĺžkou až 3 m, nachádza sa v Slovenskom krase.

Krásnohorská jaskyňa – najväčší stalagmit v Európe (Stĺp rožňavských jaskyniarov – 32,7 m), nachádza sa v Slovenskom krase.

Ochtinská aragonitová jaskyňa – jedinečná jaskyňa, považuje sa za jednu z najkrajších svojho druhu na Zemi. Výzdobu tvorí kríčkovitý aragonit, nachádza sa v Revúckej vrchovine.

Bystrianska jaskyňa – prvá začala speleoterapiu, nachádza sa v na južných svahoch Nízkych Tatier

Silická ľadnica – najnižšie položená ľadová jaskyňa v miernom klimatickom pásme Zeme, v nadmorskej výške 503 m, nachádza sa v Slovenskom krase.

Záver

Slovensko je krajinou s prekvapujúcim množstvom prírodných i kultúrnych pamiatok vzhľadom k svojej pomerne malej rozlohe necelých 50 000 km². Mnohé z nich možno nevyzerajú na prvý pohľad až tak atraktívne a zaujímavejšími sa stávajú s určitým sumárom poznatkov z geografie, geológie, histórie. K tomu slúžila aj moja prednáška.

Literatúra

BIZUBOVÁ, M: Kamene, Dajama, Bratislava, 2008

KELE, F.: Najvyššie vrchy, Dajama, Bratislava, 2007

MUNTÁG, S.: Najkrajšie vrchy, Dajama, Bratislava, 2007

ONDREJKA, K.: Rekordy Slovenska - Príroda, Mapa Slovakia, Bratislava, 1997

ONDREJKA, K.: Rekordy Slovenska - Človek a spoločnosť, Mapa Slovakia, Bratislava, 2004

ONDREJKA, K.: Rekordy Slovenska, Dajama, Bratislava, 2011